

КАМ'ЯНА ДУША.

Драма в одній дії.

(Присвячую пам'яті пок. Олени Доброграввої)

О с о б и :

Пан Крайник Делятинський, 60 літ
 Ількс Марусяк, ватажко опришків літ 30
 Маруся, єго любовниця, літ 28
 Степан Бойчук, опришок, літ 45
 Марко Царь } опришки
 Семен Грім }
 Іван Баюрак парубок літ 20
 Опришки, пушкарі, селяне.

Діяє ся в карпатських горах при кінці XVIII. віку.

Сцена представляє дику гірську околицю. Довкола видно гори порослі темними лісами. З ярів підіймають ся клуби білої мраки. В глибокі сцени скала, ній обширна печера з переду загороджена загатою з плота обшитого яловою корою так, що по середині лишено тільки двері, крізь котрі можна бачити нутро печери. На переді сцени, на поляні, велике огнище розбійницьке, докола него каміне, на котрім сидять розбійники. Ліва куліса являє причілок розбійницької колиби зложеної з молодих смерічок і покритої корою та гіляками. День Огнища вигасло.

Ява перша

Край огнища на землі лежить ранений Бойчук. Маруся перевиває єго рани.

Бойчук. Марусе!

Маруся. Що тобі?

Бойчук. Яка ти добра!

Маруся. Болить нога?

Бойчук. Як лиш твоя рука
 До неї доторкнеть ся, то хочай би
 Пекельний біль був, зараз утихає.

Маруся. Встидайсь, старий, такі плесті дурниці!

Бойчук. Що правда, любо! Дай лише води!

(Маруся подіє єму воду в дерев'яній черпаці, він п'є.)

Гляджу отак на тебе й жаль міні

Тебе стає! Така хороша, добра

І молода і в оттаке жите

Попаля!

Маруся (*махає рукою*) Ет! (*осторінь починає мити котел*)

Бойчук. Тай як би ще хоч він

Та шанував тебе!

Маруся. Пусте говориш!

Міні не кривда, що ж тобі за діло?

Бойчук. Та звісно, що міні за діло! Тільки

Що жаль міні. От я: вже двадцять літ

В опришки ходжу, тисячу разів

Міг висіти чи іншу смерть прийняти,

А най би раз, хоч раз один таке

Міні всміхнулось щасте, як ему!

Не маю щастя до жінок! Такий

Удав ся вже! А бачить ся, коли б

Отак яка — та що то вже й гадати! —

Як би мене яка так полюбила,

Ій Богу, кинув би те ремесло,

Пішов би де в Волощину, в Молдаву,

Прожив би ще старі літа спокійно

У теплій хаті! Ё у мене дещо

Приховано по крийівках — було б

З чого прожити...

Маруся (*гордо*). Що се ти міні

Балакаєш? По що міні се чути?

Чи може думаєш, що я с тобою —

Бойчук (*поспішно, хапаєсь за зранену ногу*). Ой, ой! Ой-ой! Як стра-
шно заболіло!

Та ні, Марусе! Най Господь боронить,

Щоб я тобі... Я-ж знаю, що ватажка

Ти вибрала...

Маруся. От тож і знай і більше

Міні й балакати не смій такого! (*Відходить у яскиню*)

Ява друга.

Бойчук (*сам*).

Угнівалась! А славна молодиця!

Відважна, добра... Та тверда душа,

Не подаєсь! Як кремій. Як прийшла

Сюди, то щоб згадала про свій дім,

Про мужа, про рідню — ані словечка.

Ніхто не знає, відки й хто вона,

Хіба ватажко. Наче темний бір

Мовчить. Вже-ж певно, що в душі у неї

Невесело, бо не всміхнесь ніколи,

Не зажартує, пісні не співає.

Мовчить. Чи то горда така, чи може

Який великий біль чи жаль чи встид
Замкнув їй серце?... А, ось видно й наші!

Ява третя.

Бойчук, Маруся, Царь, Грім і інші розбійники *зоружені в стрільби, ножі і пістолети*; два розбійники *ведуть* Бажорака з завязаними очима і з руками звязаними назад.

Маруся. Здоров Бойчуку! Що? А як там рана?

Бойчук. Та гоїть ся помалу.

Баруся. Дике мясо

Не показалось?

Бойчук. Ні, славити Бога.

Маруся. А де Маруся?

Бойчук. Тут в печері. Бач,

Вона виходить.

Маруся (*іде супротив неї*). Ну, здорова, любко!

Ява четверта.

Ті самі і Маруся.

Маруся (*подає руку Марусякови*). Здоров, мій милий!

Маруся. Щож ти порабляла?

Маруся. Та шила троха, ось котел помила,

Та хорому перевязала рану.

Марусяк (*мінить ся в лиці*). Марусе!

Маруся (*спокійно*). Що тобі?

Марусяк. Чи я тобі

Не говорив, щоб ти міні держалась

Від всіх їх осторінь?

Маруся. А леж слабій,

Скалічений —

Марусяк. Не бійсь, іше не гине!

А хоч би й гиб, то не твоє се діло.

Маруся (*покійно*). Прости, мій милий! Більш сего не буде!

Марусяк (*понура*). Я надюсь. Бо знай, небога, я

На вітер говорить не вмю. Рав,

Два рази по добру скажу, а потім — —

Не доводи мене до влости!

Маруся (*стоїть спокійно, не змигнувши з него оком і мовчить. Тимчасом на сцену входять ще нові розбійники. Один несе на плечех поставець сукна, другий бочієку, інший мішок. Усе те вони скидають на купу перед ватажком.*)

Марусяк (*до Марусі*). Іди в яскіню! (*Маруся відходить*).

Ява пята.

Ті самі без Марусі.

Марусяк (до розбійників). Ну, ви всі вже хлопці?

Розбійники. Усі ватажку!

Марусяк.

Пошастив нам Бог

Сим разом. Ті угорські купці

Як раз нам в пору надійшли. Сукна

Для всіх нас вистане на сердаки.

Є й хліба дещо, бриндзі бербениця — —

Грім.

Ну, а про гроші ти забув, ватажку?

Марусяк (трохи гнівно). Як би й забув, то не твоє се діло

Міні нагадувать.

Грім.

Як не моє?

Чиж ми не всі ходили на добичу?

Не всі за неї важили житем?

Значить, всі маємо до неї право.

Марусяк.

Без мене всі ви варті торби січки.

Як би не я, не бачити б вам певно

Ні грошей, ні сукна.

Грім.

Се хто ще знає!

Були опришки і перед тобою!

Марусяк.

Мовчать! Ось гроші! *(Розперізує черес, скидає сердак
стелить его на землі, потім витрясає з череса гроші.
Розбійники крім тих двох, що держать звязаного Баюрака,
товплять ся довкола него. Він мовчки числить гроші.)*

Тут є сто дукатів

І тридцять талярів. Нас всіх дванадцять,

Значить від кожного дукат для мене,

А вам по вісім.

Грім.

Як то? Йй хорого

Числиш до паю?

Бойчук.

А по твою хорий

Вже не товариш ваш?

Грім.

Ти ж не ходив

У діло.

Бойчук.

Може завтра доведеть ся

Йй тобі не йти, то я, будь того певний,

На твій не буду наставати пай.

А таляри! Що з ними?

Грім.

По два нам,

Марусяк.

А решту для Марусі.

Грім.

Для Марусі?

Чи і вона до паю?

Марусяк.

Чи ж вона

Не хоче жить? Хіба ж вона не робить?

Йість дармо хліб? А в разі небезпеки
 Чи йій не грозить теє ж що і нам?
 Грім (*бере гроші, оєрдито*). Тьфу на таке! Коли прийде до діла,
 То все: Йди Громе! Стань отутєа, Громе!
 А крикни, Громе! Перескіч но, Громе!
 Мов ти чопом, так Громом затикають
 Всі діри. А до поділу прийдєсь,
 То леда баба Громови рівня!
 (*Відходить у колибу*).

Ява шеста.

Ті самі без Грома.

Марусяк. Ну, розбирайте гроші! (*Розбійники беруть кождей по купці грошей і ховають їх у череси. Бойчукови один розбійник подає єго купку.*) А тепер
 Ведіть сюди приблуду! (*Два розбійники ведуть наперед Баюрака*) Розв'язіть
 У него очі й руки! (*Розбійники розв'язують. Баюрак озирє ся довкола. Марусяк сїдає на камени, крєше огню і закурює люльку, потім звільна до Баюрака*).
 Як зовеш ся?

Баюрак. Йван Баюрак.

Марусяк. А відки?

Баюрак. З Богородчан.

Марусяк. А щож тут робиш в горах?

Баюрак. Я навмисно

Пішов, шоби до вас пристати.

Марусяк. Може

Тебе хто вислав?

Баюрак. Так.

Марусяк (*живо*). А хто такий?

Баюрак. Моя біда, моє гірке сиріцтво,

Моя тяжкая кривда.

Марусяк. Он яке!

Баюрак. Я з Богородчан родом, та служив

В Делятині у пана фервальтера,

Пять літ служив я. Що вже клятий Німець

Назбиткував ся надімною! Кілько

Набив мене, бо знав, що я на світі

Самісінський, що сирота безрідний,

Що не впімнєсь ніхто за сиротою.

Я пас єго воли отсе пять літ.

Та три дни тому вбив медвідь одного.

Почув се пан і каже: Баюрак

За той вола міні заплатиш ти!

І не досить, що всю мою симбрилю
Зарахував собі, а ще й мене
Хотів заперти до арешту.

Марусяк. Он як

Збиткують ся погані вороги
Над нами!

Царь. О, на того фервальтера

У нас є закарбовано чимало!
Колись у нас з ним буде обрахунок,
Хіба би я не Царь був!

Баюрак. Щож я мав

Робити — втік від Шваба, тай до вас.
Вертать до Богородчан — се значить:
Ставай на панщину! У службі вже
Не міг я видержати довше. Дай —
Гадаю — закоштую ще свободи!
Пристану до опришків. Доведеть ся
Повиснути, так щож? Не перший я
І не остатній! А хоч пару хвиль
Пожить на волі! С тим я й вибрав ся
До вас: прийміть, сли ласка, а як ні,
То не пожалуйте хоч кульки в лоб.
Волю отут загинуть, ніж вертати
В те пекло, із котрого вирвався нині.

Марусяк. Лишись у нас! Побачимо, який ти.

Не всякий здатний в наше товариство;
Приїдеть ся витрібувати тебе!

Баюрак (*кланяєсь*). Спасибі і за те ватажку! Пробі

Я не боюсь! (*Виходить між розбійників*)

Марусяк (*кричить*). Марусе! Йди сюди!

Ява сема.

Ті самі і Маруся (*виходить із яскині*).

Марусяк (*кидає їй під ноги гроші*). Отсе твій пай! Візьми!

Ходи сюди!

У тебе є горівка ще?

Маруся. Найде ся.

Марусяк. Давай сюди! Ідіть один за нею

І винесіть боклаг! (*Маруся з розбійником входить до яскині, по хвилі вертає; розбійник несе боклаг і ставить его перед Марусячом*)

А осьде хліб,

Мука і сало й бриндзя. Уділи

Нам кілька треба, решту заховай!

Маруся (*пораєть ся мовчки коло мішка та бербениці, один розбійник відтикає боклаг, із котрого Марусяк наливає до черпака*)

горілку і роздає розбійникам. Маруся дає кождому по чертій хліба і по пригорщі бридзі.)

Царь (випивши). А я, ватажку, яко царь тих гір,

Повинен другу порцію дістати.

Марусяк (наливає). На, пий! Покличте Грома! Що у біса

Він видумав бурчать перед обідом! (Грім входить, Марусяк дає їй ему горівки а Маруся хліба. Обділивши всія Марусяк бере боклаг, Маруся мішок, а один розбійник несе за нею бербеницю; обоє входять у яскиню, котрої двері по виході розбійника запирають.)

Ява осьма.

Розбійники без Марусяка і Марусі.

Грім (їсть). Заперли ся! Обоє пють вино,
А нам горівки жалують!

Царь (їсть). Іїй Богу,
Се не по правді! Вже коли кому
Вино тут пити, то міні. А я
Їго їй на нюх ніколи не дістану.

Бойчук. Такий ти їй царь!

Царь. А ти б мовчав, каліко!

Бойчук. Нога слаба, за те язик здоров,
Тай в голові всі дома, то чого
Мовчати? А вино, що вас обох
Так коле, се хто знає ще, чи їй є?
Я не видав їго їй не пригадаю,
Де б наш ватажко взяв оте вино?

Грім. В купця угорського він сам відбив.

Бойчук. Він сам відбив? Ну, так же їй говори!
Як сам відбив, то найже сам і не!

Грім (гнівно). Еїй, ти премудрий! Кілько заплатив

Тобі ватажко їй та его княгиня,
Що так торби за ними носив?

Бойчук. Громе!

Отям ся! Що плетеш? Чого міні
Торби за ким носити? А що правда,
Те я їй говорю і не розумію,
Чого тобі бурчати на ватажка,
Котрого сам ти вибрати помагав!

Грім. Чорт вибирав его, не я!

Бойчук. І чом ти,

Коли тобі не любо так під ним,
Не йдеш собі до іншого ватажка,
Або свою дружинну не збереш?

Таж Марусяк за ніжку не припняв
Тебе до себе!

Грім.

І піду! Ій Богу,

Ще нині йду відсіля в Черногору!

Царь.

І я с тобою! Не подоба нам

Яко цареві, та служить такому,

Що бабським є слугою!

Бойчук.

Гріх тобі

Таке балакать, Царю! Баба ся,

То щире золото! Ёї слугою!

Та ти б тоді аж чоловіком став,

Як би зробивсь ёї слугою!

Царь.

Бачиш!

Я то казав від разу, як лише

Вона явилась тут в лиху годину:

Се чарівниця, відьма! Вже мене

Не здуриш, вмю я таку пізнати.

Погляньте лиш, як тії очі в неї

Блищать несамовито і який

На щоках румянець іграє! Бідний

Бойчуку! Швидко буде смерть твоя,

Бо відьма вже тебе втяла у серце!

Бойчук.

Тьфу, тьфу! Безумний! Що се ти плетеш?

Царь.

Ага! Чекай, побачиш, чи не правда!

Кому кров з серця відьма ссати ётане,

Той з разу почина ёї любити:

Вона весь світ заслонить перед ним,

Весь розум помутить. Сам вид ёї

Бентежить душу, заставляє серце

У груди битись. Та недовго се

Триває! Хто попав ся відьмі в руки,

Той довго жить не буде.

Розбійники.

Правда! Правда!

Бажорак (тихо підходить до Грома). Так ви пан Грім?

Грім.

А вжеж, що я, не хто!

Бажорак.

Я стілько чув о вас...

Грім.

Міні байдуже!

Бажорак.

Я мав би дещо вам сказать...

Грім.

Міні?

Ну, говори!

Бажорак.

Ні, я б хіба самому.

Грім.

Підіть, товариші, в колибу! Час вам

Спочить. Я зараз надійду. (Розбійники відходять; два ведуть по під руки Бойчука).

Ява девята.

Грім, Баюрак.

Грім. Ну, що там?

Балакай!

Баюрак (*чухає ся в потилицю*). Ей, коли бо й сам не знаю,
З чого почати.

Грім. Починай з кінця!

Баюрак. Не дай то Боже! В нас, опришків, пане,
Один кінець. Не дуже він приємний.
А я боюсь, що б він нам всім не був
Ще нині.

Грім. Що?

Баюрак (*по тихо*). Послухайте, ватажку!
Я вас прийшов тут перестеретти.
Сей Марусяк продав вас всіх! За мною
З Делятина страшенна вийшла ровта:
Сто пушкарів, сам Крайник, а селян
Тьма тьменна. Зрадив їм сам Марусяк
Отсе гніздо. В тій хвили певно вже
Вони сей ліс довкола обступили,
Обхопили залізним обручем.Грім (*хапає его за груди*). Проклятий! Що се ти говориш? Се
Не може бути правда! (*Хоче кричати, Баюрак зупиняє его
благальним жестом.*)Баюрак. Богом вам
Кленусь, що не брешу! Ще хвилечку
Послухайте! Яж тут прибіг що духу,
Щоб ратувати вас. Для себе тільки
І для своєї любки Марусяк
Пощаду випросив, а вас усіх
За те віддасть у руки пушкарям.Грім. О, не дожде! Проклятий! Я в тій хвили
Їго тут на капусту посічу!Баюрак. А я б вам радив з ним не заходитись,
А швидко з товариством утікати.
Лишіть его самого і ратуйте
Себе самих! Ще хвилька, і вже може
За півно бути.Грім. Щоб ти стік ся, хлопче!
Се правда! Йду! Біжу! Нехай собі
Сей Марусяк до чорта пропадає!*(Вибігає до колиби.)*

Ява десяга.Баюрак (*сам*).

Ну, се чень вдасть ся! Банда розібесь.
 Та як ёі остерегти? О Боже!
 Що сталось з нею! У якае пекло
 Вона попала! Пані! Крайникова!
 Покинута дїтей дрібних і мужа
 І роскоші й пановане і тут
 Піти між сих людей! Ні, мусів Бог
 За чийсь тяженький гріх ёі скарата!
 Відняти розум, серце заглушити!
 Ах! Підхилиає двері хтось з нутра
 Яскині! Скриюсь тут за деревину.
 Ануж се він! А з ним я не бажаю
 Стрічати ся! (*Ховае ся за дерево*).

Ява одинадцята.

Баюрак, Маруся.

Маруся (*тихесенько на пальцях выходить з яскині. Вся дальша розмова
 іде шептам*). Він спить! Нарешті я
 На хвильку вирвалась! О Боже мій!
 Лихорадка знай бє мене! Трясусь
 Уся, горю, в нутрі немов кліщами
 Щось рве, а мушу перед ним вдавати
 Спокійну! Що за знак, що Баюрак,
 Слуга мій давній, тут явивсь? Значить,
 Мій муж дізнавсь, де я? Мене шукае?
 Чи може вмер? А діти-сиротята,
 Мої маленькі соколята бідні —
 Що з ними? Ох, коли б міві тепер
 Знайти ёго! Хоч хвилечку свобідно
 З ним побалакать! Ах!

Баюрак (*виступае з за дерева*). Я тутка, пані!

Маруся. Ти тут! Що се значить? Чи Крайник знае?

Баюрак. Дізнавсь. Вівчар доніс ёму, що тут
 У полонині з вівцями гостив
 І вас десь бачив.Маруся. Так, ходила я
 До него сира й вурди купувати.
 І щож мій муж?

Баюрак. Пан Крайник зараз же

Почав збивати ровту.

Маруся. Що, він хоче — —

- Баюрак. Не тільки хоче, але йде сюди.
Мене післали передом, а в слід
За мною йдуть самі — та не самі,
А з пушкарями, з купою хлопів.
- Маруся. Пропала я! Та так міні і треба!
- Баюрак. Ні, пані! Що ви? Най Господь боронить!
Пан Крайник хоч лихі на вас, що правда,
Казали вам отсе переказати:
Нехай покає ся, най зробить так,
Щоб віддала міні Марусяка
Живого в руки — я єі прощу.
- Маруся. ✓ Усе однакий! Ох, брудна душа!
Він лакомить ся на тих сто дукатів,
Що визначені тому, хто дістане
Марусяка! Та ні! Мене на се
Не зловить!
- Баюрак. Пані! Стямтесь! Я вам ще
Не все сказав. Пан Крайник наказали
Сказать вам ще, що як не згодитесь
На теє слово, то значить, що й ви
Тут винуваті, що не силою
Вас вхопив Марусяк, як говорили,
А що ви добровільно з ним втекли.
- Маруся. Так он як! Говорили, що насильно
Украв мене спришок?
- Баюрак. Розумієсь!
Бо хтож би смів подумать, що самі ви
По добрій волі кинули дітей —
- Маруся. Дітей! О Боже! Лігоньки мої!
Що з ними? Говори! Добий мене!
- Баюрак. Та що вам маю я про них казати?
Ще й доси плачуть, згадуючи вас,
І кожного, хто до двора прийде,
Питають ся: ти бачив нашу маму?
- Маруся (*хпає ся за голову*). О Мати Божа, поратуй мене!
Закамяни те серпе, щоб не трісло!
- Баюрак. Та ще одио пан Крайник наказав
Вам дати знать. Коли вопа мовляв,
Не схоче нам опришка того в руки
Віддати, то значить, що винувата.
Тоді вона міні не жінка. Зловлю
З розбійниками, з ними ж і повішу.
Нехай! Нехай!
- Маруся. Дітей єі зречусь.
- Баюрак. Що?
- Маруся. Се пан Крайник так сказали, пані.
- Баюрак. Що? що сказав? Ти ще раз повтори!
- Маруся.

- Бажорак. Дітей ві зречу ся, як щенят
Прогоною в дому, викину, не хочу
І знать про них, так як вона від них
Втекла.
- Маруся (*важко дихає*). О Боже! Сего вже за надто!
Се вже над людські сили! За один
Фальшивий крок! За хвилеву оману
Чутя! За хвилю забутя — і стілько
Страшених розчаровань і унижень,
І мук і сліз пролитих не очима
А серцем! Що міні тепер чинить?
- Бажорак. Не бійтесь, пані! Адже він заснув.
Ну, най і спить. Годинка ще — я певен,
Пап Крайник близько вже.
- Маруся (*розпучливо*). О, чую, чую!
Він близько вже! А він — то смерть моя.
Мовчи, мовчи! Я знаю! Слухай, Васю!
Скажи, єму — ві, що єму? Нічого
Єму не мов! А от що: поклянись
Міні, що зробиш те, о що тебе
Просити му!
- Бажорак (*важучись*). Або ж я знаю, пані?
- Маруся. Не бійсь! Нічого я не загадаю
Такого, що б тобі було над силу.
Клянись! Клянись!
- Бажорак. Клянусь вам божим днем.
- Маруся. Хрестом святим!
- Бажорак (*цілує хрест*). Хрестом святим.
- Маруся. Що зробиш
По совісти, без хитрости і зради,
Те, що тебе тепер просити буду.
- Бажорак. Хоч би житем прийшло ся приплатити,
А зроблю все.
- Маруся (*знімає з шиї з під сорочки великий золотий хрест на ланцюві і дає єму*). Отсе, отсе — чи бачиш?
Се для моїх дітей! Се бережи
Як око в голові! Я знаю, Крайник
Без серця, він готов їх відречись,
Йїх вигнать з дому. От тоді візьми
Йїх ти і заведи до мого тата,
Ти знаєш, де?
- Бажорак. Та знаю, чом не знати?
- Маруся. Мій тато вбогий, але ти не бій ся!
Сей хрест — — Лиш, чуєш, Крайникови ти
О нім ні слова! Ані слова, чуєш?
Сей хрест —
- Бажорак. Продати?

Маруся.

Борони вас Боже!
 Ти ровлуни его! У шім папір —
 Мій тато прочитає... Памятай!
 Віддай его —

Баярак.

Ой пані! Бачте! Бачте! (*Скаче в бік за дерево і щезає в гущавині.*)

Іва дванадцята.

Маруся, Маруся.

Марусяк (*підчас останніх слів Марусі по тихо одчинив двері ласкині і з топірцем в руці кидає ся за Баяраком, та коли побачив, що Баярак скочив у ліс, кидає за ним топірцем. Топорець відбиває ся о дерево і паде на сцену. Марусяк піднімає его і з заціпленими зубами стає перед Марусею, котра стоїть зовсім рівнодушно. Хвилю мовчанка.*)
 Змиє! Я вбю тебе.

Маруся.

Убий!

Марусяк (*бє ві обухом топіря в плечі*). На, маєш!

Маруся (*паде на землю*). Чому не в голову? Скінчи, коли Зачав!

Марусяк (*кидає топір і голосно ридаючи припадає перед нею на коліна*). Марусечко! Душе моя!
 Чи я здурів, чи що зо мною дієсь?
 Здурів! Здурів! Та ти мене доводиш
 До того! Господи! У тебе кров
 Тече з плеча!

Маруся.

Нічого! Не болять!

Марусяк (*підносить єї*). Встань, серденько! Води! Геї, хто там є?

Маруся. Не клич нікого! Не потрібно! Що там,

Не ма що й агадувати.

Марусяк (*дивить ся на неї*). Жінко! Що ти

Зо мною робиш? Кам'яна душе!

Скажи, про що ти розмовляла тут

З тим парубком?

Маруся.

Сего я не скажу.

Марусяк (*здивований*). Не скажеш? Як то?

Маруся.

Так що не скажу.

Марусяк. Ти з ним знайома?

Маруся.

Так, знайома троха.

Марусяк. Се може муж твій?

Маруся.

Ні!

Марусяк.

Боханок?

Маруся.

Ні.

Марусяк. Чи справді ні?

Маруся.

Ще раз кажу, що ні.

- Марусяк. А щож ти з ним так довго розмовляла?
 Маруся. Значить, було про що.
 Марусяк. Я хочу знати.
 Маруся. Тобі про се зовсім не треба знати.
 Марусяк. Не треба? (*Халає вї за шию і помічає, що нема хреста*)
 Гадино! А де мій хрест?
 Маруся. Сам знаєш, де.
 Марусяк. О, так! Ёму дала!
 Я бачив! Зраднице! У тім хресті
 Душа моя, жите моє! У нім
 Ё списані всі наші крийівки,
 В котрих ми скрили гроші. Як же ти
 Посміла хрест сей дати — —
 Маруся. Бо посміла.
 Тобі єго не треба.
 Марусяк. Чом не треба?
 Маруся. Тих крийївок ти більше не побачиш.
 Марусяк. Вовчице! Відьмо! Що се ти говориш?
 Маруся (*лагідно*). Ілашу! Слухай. Сеї ночи сон
 Міні такий приснив ся —
 Марусяк. Чорт є тобою
 І з твоім сном! Скажи, яким ти правом
 Мій хрест дала отсему заволоці?
 Маруся (*лагідно*). Послухай лиш! Я все скажу!

Ява тринадцята.

Ті самі, Бойчук (*стогнучи і підпираючись пальцями с трудом входить*).

- Бойчук. Ватажку!
 Се що значить? Куди пішли всі наші?
 Марусяк. Пішли? Хіба в колибі їх нема?
 Бойчук. Нема нікого! Все своє забрали.
 Я був на хвилечку здрімав ся. Прокидаюсь,
 В колибі пусто.
 Марусяк. Я нікуди їх
 Не слав. Мабуть по лісі розійшлись.
 Маруся. Мабуть, що ні. Я думаю, що вже
 Їх більше не побачиш.
 Марусяк. Що се ти
 Говориш нині?
 Маруся. Як би ти хотів
 Послухати хвильку!
 Марусяк. Загадки якісь!
 Ну, слухаю.
 Маруся. Сідай ось тут!

- Маруся. Та може
Не час сідати? Може треба де
За ними бігти?
- Маруся. Се було б даремно.
Не доженеш уже.
- Маруся. Прокляте! Жінко!
Не муч мене! Кажі: нам грозить щось?
- Маруся. Сідай ось тут! Вспокойсь! (Марусяк сідає)
І ти Бойчуку
Сідай! Хоч жаль тебе, та щож, мабуть
Судилось так тобі, що ти не втік.
- Бойчук. Не втік? Куди міні втікати?
- Маруся. Туди,
Куди всі прочі.
- Бойчук. Та чого?
- Маруся. А того,
Що за годину, за малу хвилину
Тут буде ровта.
- Марусяк (зриває ся). Грім і пекло! Відьмо!
Ти зрадила мене! Запродала!
Так на-ж тобі за се! (Добуває ножа і пробиває єї.)
- Бойчук кидає си, щоб єго спинити, та за пізно). Ватажку! Боже!
Ти що зробив? (кидаєсь до Марусі)
- Маруся, котра від удару повалила ся на землю і зомліла, тепер про-
кидає ся, ослабленим голосом) Спасибі, любий! Так
Було і треба! Ох, та видно ти
Не дуже то любив мене, не трафив
Від разу в серце.
- Марусяк (припадає до неї). Боже! Ще жива! (Заходить ся спиняти
кров, що тече з рани)
Не трафив в серце! Справді ні! Жива!
Марусечко! Скажи —
- Маруся. Я... я невинна.
- Марусяк. Невинна! Боже! А я нелюд клятий
Убив єї! Ти певно се від того
Приблуди взнала?
- Маруся. Так.
- Марусяк. І хтож се йде
За нами? Хто нас вислідив?
- Маруся. Мій муж.
- Марусяк. Твій муж? А хтож він? Богатир який,
Що ровту міг таку велику збити?
- Маруся. Він... Крайник... із... Делятина...
- Марусяк. О Боже!
Так ти... ти Крайникова жінка! Ти
Не є селянка?

Маруся (кидаєсь).

Ох, болять! Пече!

Води! (Маруся приносить з яскині і подає їй води, вона не, держачи ся за зруди. Маруся і Бойчук піддержують єї)

Так, Ільку. Слухай. Молоду

Дали мене за Крайника старого.

Брудна душа.. Я рвала ся думками..

Ти в крайній хаті зимував, недужий..

Я часто вечерами, потаємно

Перебирала ся за молодицю

І йшла на передмістє пряети. Там

Тебе побачила. Ти тямши сам,

Що ти міні балакав, що ти легинь,

Богацький син з Угорщини, що любиш,

Готов во мною на Молдаву... Я

І піддалась, ршилась... Ох, пече!

І опинилась тут!

Марусяк.

Так от хто ти!

Маруся.

Дітей жаль.. Двоє ангелят.. Ох, серце!..

Ні, не побачу вже!.. Для них твій хрест..

О Мати божа! Радуй ся.. Маріє!.. (Умирає)

Ява чотирнадцята.

Ті самі, Крайник, пушкарі, селяне.

(При остатніх словах Марусі чути з усіх боків голоси рогів, хрусканє гияк і тупіт кроків. Крайник, пушкарі і селяне впадають зо єсіх боків і кидають ся на розбійників.)

Крайник (до розбійників). Піддайте ся! Вязіть їх! (Пушкарі вязуть Бойчука. Марусяк клячить над трупом Марусі. Пушкарі побачивши трупа цофають ся і обступають Марусяка довкола.)

Га, се що? (Підходить ближше і пізнає трупа.)

Умерла? Вбита? Хто се вбив єї?

Марусяк (клячучи підводить голову). Я, пане.

Крайник.

Псе! За се три дни й три ночи

Завдам тобі я найстрашнійші муки,

Заким як пса повісити велю.

Марусяк.

Та поки се ще буде, я тобі

Стрілу затроєну запушу в серце,

Котра єго до смерти гризти буде.

Знай, що з любви вона пішла за мною

І вмерла добровільно, щоб тебе

Не бачити на очи.

Крайник.

Хлопці, пуж!

Вязіть єго!

Марусяк (встає). Помалу! Поки ще
 Сей ніж в моїх руках, не наближайтесь.
 Ти, пане Крайнику, гамуй ся троха!
 І замість мук видумувать для мене,
 Придумай краще, як его збрехати,
 Щоб вийшло так, що жіночку твою
 Розбійники спіймали, завели
 В ліси і вбили, бо вона не хтіла
 Тебе йїм в руки видати. Бреши,
 Що бідна так тебе любила вірно,
 Що згинути воліла в лютих муках,
 Ніж зрадити тебе! Се буде гарно,
 І може навіть дехто і повірить.

Крайник (люто). Поганче! Розбишако! Нуте хлопці!
 Чого ви стали? Нам конечно треба
 Его дістать живого в руки!

Марусяк. Звільна!
 Ще я тут пан і ось вам мій одвіт!
 (Пробиває ся ножем і паде при труні Марусі.)

Крайник (копає его в голову). Щоб ти сказивсь! Пропало сто дукатів!
 Повісьте сего збуя тут при них,
 А я перешукаю йїх крийївку!
 (Відходить до яскині. Пушкарі закидають Бойчукови шмур
 на шию.)

(Заслона спадає.)

Скінчено 12. февр. 1895.

Ів. Франко.

